

Pécsi Simon felfogása és ítélete a plagiumról.

Sohasem élt engedékenyebb kritikus vagy műbíró Pliniusnál. Jó szívvel hangoztatta, sőt írásban is elismerte ezt a böles axiomát: „Nullus est liber tam malus, ut non aliqua ex parte prosit“. (Nincs oly rossz könyv, mely valami részben hasznos nem volna.)

Talán az ily tág lelkiismeretnek, vagy a mindent elnéző és megbocsátó censurának köszönhető az, hogy a klasszikus latin irodalom a minden szellemi kincset szabadon eltulajdonítók boldog korszaka volt. A latin írók a görög irodalmat kedvük szerint kizsákmányolgatták. Oly nagy mértékben hódítottak e téren is, hogy alig lehet olyan költőt találni köztük, kit teremtő vagy alkotó erőnek tarthatnánk. A görög Apollon hamar lehúzta volna a bőrt az ily hamis hangokat pengető Marsyasokról.

Később a XIV. és XV. század is épen ily falánk mohósággal bánt el a latin irodalom maradványaival. Első sorban kiűntek ebben az olaszok. A renaissance tudósai klasszikus szellemben igyekeztek irogatni, de minden önállóságtól felette igen irtóztak. A gyorsan terjedő sajtó nagyszámú író teremtett más műveltebb országokban is, a kik latinul vagy hazájok nyelvén a hajdankor irodalmi műveinek lefordításával vagy elferdítésével igyekeztek maguknak tudós nevet szerezni. Gazdátlanok találván a régi kincseket, csakhamar az újabb műveket is ugyanolyan szemmel kezdték tekinteni s divattá vált a középkorban is a tetszetősebb alkotásokat igazi szerzőjük nevének eltitkolásával a maguké gyanánt mutogatni.

Már a XVI. század elején jeleskedett e tudós foglalkozásban nálunk is a szent kath. klerus. Pécsváradi Gábor elzarándokolt a szentföldre. Leírta fáradtságos útját s leírta magát a szent várost, Jerusálemet is. Könyvét latinul adta ki. Megtetszett e tudós munka Farnádi Miklós ferenczrendi szerzetesnek, Gábor pap kortársának s ugyanazt a könyvet 1519 táján saját neve alatt szintén kinyomatta.¹

¹ Lásd ez első magyar plagium részletes ismertetését Szécsi Károly „kisebb (terjedelmes) tanulmányaiban“. Vess össze az Irodalomtört. Közlemények 1897. évfolyamával.

Unalmas volna e pávatollas szerzetes számos utódát itt egymás után felsorolni. Merészebb pennaforogatóink még az Isten könyvét, a bibliát is elcsenegették egymástól, mint Károlyi Gáspár a Meliusét, Káldi a Szántó Istvánét. Pedig azt hinné bárki, hogy a pápista és kálvinista varjú nem vágja ki egymás szemét.¹

Kedvre derítőbb ezek után Jókai Mór humoros felfogása a plagium mivolta felől. A „magyar nábob“ rá parancsolt udvari poétájára: mondjon azonnal egy új verset. Gyárfás úr gyors felalálással nyomban leoninusba foglalta a tárgyul feladott kis egérkét, mely verse szerint: „Jobbra, de balra forog, sir szemé, könnye esorog“.

— Kend szemtelen tolvaj! riadt rá a boszús nagyúr. Ez az utolsó sor lopás Gyöngyössiből, ki hasonlót írt a Tordahasadékba szorúlt kéményseprőről.

— Pardon, gratia! kérlette a poeta megzavarhatlanúl. A költőknek szabad lopni. Ez a poetica licentia s ez a figura nevezetik plagiumnak.

Bajos volna azt állítani, hogy ma is nálunk e patriarkhalis felfogás uralkodik. Annyi igaz, hogy magának, a nagyeszű Szilágyi Dezsőnek is jóakarón elnézték pártfelei, illetőleg bajtársai, azt a balesetét, mikor első országgyűlési szűzbeszédében rajtavesztett a legfrissebb plagiumon, melyben az angol Lowe után lóvá akarta tenni maga is magyar hallgatóit.²

A Gubics és Pászka-féle biborkivánó szentséges érsekekről is jobb itt hallgatni. A nagyrészt csak elkölcönözgetésből élő hirlap-irodalmat, a sok bajosztalan zsidó gyerek apró cztulajdonítgatásait sem hozzuk fel itt például. Csak egy ismert mentségre mutatunk rá, melylyel e vitéz pennialovagok élnek:

— Vegye tekintetbe, szerkesztő úr! hogy munkámhoz az időt valósággal lopnom kellett . . .

— Még az időt is? rémül el e csodára a sok mindent elbíró szerkesztő.

¹ A középkor jezsuita iskoláiban tanították még a költők rendszeres kifosztását is. *Cento* volt neve a többfelől kiirogatott verssorokból egybeállt „új“ költeménynek. Szűz Mária patronánk legvitézebb lovagja, Esterházi Pál hg. jeleskedett leginkább ezen a téren. A mult évtizedben hessegették el a pávatollakkal díszített szajkót a Helikon babérbokrairól.

² A már Eötvös Károlytól is újabban lenézett nagyságot már 1892-ben megróttá ez esetért Spinoza dr. Lásd a Bpesti Hirlap 1892. 224. számának mellékletén.

A híres-tudós szegedi rabbiról sem emlékeziünk itt meg, a ki Tompa „Olajágából“ kamatostól visszavette, a mit a keresztyének valaha a zsidók szentkönyveiből kiollóztak. Csak egyik elsörendű lapszerkesztő költönket, ős Buda és Lipótváros fényes büszkeségét ki Gyulai Pál halhatatlan szép Pókainéjának torz utánaköltése után e köser mentséget főzte ki magának, s oda is tálalta közönségének a többi illatos csemege mellé: „*Plagium*. Ott szedem a gyöngyöt, a hol találom. Lopáson érnek, azt se nagyon bánom“.

Ily Jakabokhoz illő ó-testamentumból tanúlt erköles után, melylyel az egész Király-utca tetszését kiérdemelte nagy-kis költőnk, érdemes szembeállítani vele egy régi magyar, színtén ó-testamentumi szellemű kis-nagy költőt is, a kit a szakértő Kohn Sámuel oly kitünő magyar zsidónak tart, hogy szerinte még a legrégebb tudós rabbikkal is bátran mérkőzhetik.

Nagyhírű Pécsi Simonunk a fényes pávatollakkal diszlő Pázmány-korszakban élt, e minden téren kapzsi korban, mikor a három első Rákóczi fejedelem egy milliárd értékű vagyont harácsolt össze s a két nagy katolikus főúr, Esterházi Miklós és Pál, e Habsburg-imádó nádor-ispánok egy másik milliárdnyi földbirtokot szereztek egybe fejedelmi rangú utódaik boldogítására. A mi Pécsi Simonunk is, kit szintén fejedelemmé törekvéssel gyanusítottak s ki szintén oly jól értett a birtokszerzés és felhalmozás politikájához, mint akár hatalmasabb kortársai, a szellemi tulajdon elorzásától egész életében tartózkodott s ezzel emelkedett leginkább ki mindent merő kortársai közül.

1620—21 táján nagy részt a Thalmudból kiszedett tanulságiban a szellem tulajdonjogát érinthetetlennek vallotta s annak eltolvajlását, a korában is közkeletű plagiumot, a legnagyobb bűnök közé sorozza. Tehát sokkal magasztosabb felfogása volt a tudomány és művelődés terén szerzett jogok szentségéről, mint akár a mai szentéletű rabbiknak és prófétaalkú poétáknak is. Nem csoda tehát hogy Kohn, a budapesti főrabbi, Pécsi Simont művelődéstörténet, és tudományos tekintetben „egyedül állónak“ tartja s oly nagyinak, hogy hozzáfogható társát még a világirodalomban is csak megközelítőleg lehetne föltálni.¹

Itt alább Pécsinek a szellemi tulajdonjog örökös sérthetetlenségéről alkotott magasztosnak mondható egyéni vélekedését bemutat-

¹ V. ö. Kohn Sámuel: A szombatosok történetük, dogmatikájuk és irodalmuk. 265.

juk a saját szavaival s az őt legjobban jellemző stílusában, melylyel az őskori zsidó szentatyáknak nehézkes és homályos, szóval igen bölcs előadását lehető hiven utánozni akarja.

Ily mély tudományú okoskodásaival annyira hatott szombatos hiveinek képzeletére, sőt meggyőződésükre is, hogy ritualis irataiknak szerzőjéről, a páratlan tudós Pécsi Simonról, egész a legújabb korig, soha meg nem feledkeztek. Mind halálig becsült reformatoruk tárgyunkról, a plagium disztelen voltáról, ezeket írja:

Az Szentatyáktól kiszedegettetet tanulságok.

VI. Sectióból való tanulságok. Textus VIII.

Nagyobb és méltóságosb a szent törvényben való bölcsesség mind a fő papságnak, mind királságnak méltóságánál. Mert a királságnak 30 dologban áll méltósága, a fő papságnak 24-ben. Az törvénybeli bölcseségnek pedig méltósága áll és szereztetik 48 dologban. Ezek pedig azok: Első a tanulás. 2. a fülnek hallása. 3. szájának igazgatása etc. 46. a ki tanító mesterét bölcsőbbé teszi. 47. a ki hallgatóját magához figyelmezteti. 48. és a ki mondó szavát s a dolgot nem magától, sem maga nevével, hanem annak nevével mondja, a ki neki is mondotta, vagy a kitől tanulta; mert lám innet megtanultad azt, hogy valaki a dolgot annak nevével mondja, a kitől hallotta vagy tanulta, az ez világra és a közönséges állapotra szabadulást hoz, a mint mondva vagyon: „És megmondá Esther a királynak Mardochay nevével a dolgot...”

MAGYARÁZAT.

48. *Az ki mondó szavát annak nevével mondja, a ki mondotta etc.*

Senki tisztességét, becsületit, még a holtakét is, magának nem tulajdonítja, vagy mondás (az) vagy cselekedet; de a mely bőlstől vagy hallották vagy írásában olvasták, a mit mondnak vagy írnak, annak végét (végén) oda mondják, írják, nevezzék. Mert a tisztesség nagyobb a marhánál (kincsnél) és az más tisztességét vagy elhallgatni vagy magának koporitani nyilvánvaló bűn és véték: rútabb a közönséges lopásnál. Mely dologban valakik hűséggel járnak, nagy hasznát mutatja itt a Misne Esther királyné asszony szent példájából. Mert a Mardochaeus jó cselekedeti után hogy az Assuerus királyt két fő Hoph-Mestere, Bigdan, Theres, halálos méreggel akarván elveszteni, megölni, oly idegen nyelven tanátskoznak volt egymás között, kit azt hitték, hogy más senki nem értene. De Mardochaeus sok nyelvek között azt is értvén, gonosz végzésekét jól értette, hallotta: Esthernek, a királynénak megmondotta: az királyné nem maga, hanem Mardochaeus nevével mondotta meg. Az dolog igaznak is találtatott, az árulók meg is büntetődtek.

És a Mardocheus jó cselekedete a királylyal emlékezetre könyvbe iratott: Mely dolog az után más időkben, nemcsak Mardocheusnak, de az egész Israel népének is életek s minden jóvoknak megmaradásokra következött. Mikor azután a király arról való emlékezetét olvastatná, azt kérdi: micsoda becsület és méltóság adatott ezért Mardocheus Sidónak etc. És tudva vagyon a história, mi következett utána.

Minden böltsnek azért és minden tanítványnak tisztességében és jó nevében járó dolog ez, hogy valamit honnat tanult, értett igazán, azoknak nevöket el ne hallgassa: hanem mint atyáknak, neki is édes atyjának, anyyiból, a mit tölle tanult volt¹, akár szavából s akár írásából, elsőben is adja meg tisztességét, áldást, békeséget kívánván (reá) Istentől, mondja, ha él is, ha holta után vagyon is. És ezt így tudjad, kegyes olvasó! hogy Israelben minden írások, magyarázatok, sententiák az egész Thalmudban, Misneknben és Midrasokban, Caballában ekképpen folynak és vadnak. Mert a mint a bölcsek mondják: Valaki más koronáját magának tulajdonítja, nem marad soha büntetés nélkül és a ki más köntesében kezd ditsekedni, szintén ditsekedése és tisztessége napján kell gyalázatot vallani. Valaki pedig nagy isteni félelemmel száját, szava járását arra szoktatja, hogy az szenteknek és bölts írástudóknak magyarázatoknak becsületeket megadja: tanítják a böltsnek, hogy neki is másoktól, Istentől annál inkább, igaz örökös becsület adatik és koporsójában is ajaki megszenteltetnek, megújulnak. Mint mondva vagyon: Cant. 7. v. 9. „Az te szájad olyan, mint a jó bor, mely az én szerelmesemhez egyenes uton megyen. És olly, a ki beszéll a régen elaluttaknak ajakokon.“ (Mert így vagyon a Sidókban és az jó fordításokban.)

Ezt pedig minden eszes és igazmondó ember még a külső paraszti, vagy ország, királyok, fejedelmek várasok gondjaiban, dolgaiban is, megtartsa, ha azt akarja, hogy helyesen, tisztességesen vihesse *eleve* (elé) dolgát és hogy mind magára s mind a közönségre szabadulást, örömet hozzon: hogy valamit lát, hall, olvas, mondja az írók, mondók és tselekedők nevével. Mennyivel inkább a szent dolgokban, írásokban tartozik azt követni és a szenteknek böcsületit igen nagy Isteni félelemmel megadni!

¹ Eredetileg így is lehetett: a mit tölle tanulságot vött.

KANYARÓ F.

Ferencz József püspök főtanácsot megnyitó beszéde.¹

Méltóságos és főtisztelendő egyházi Főtanács!

A folyó évben tartott zsinati főtanácsunk meghatározván, hogy a pénztárnoki állás betöltése végett még ez évben egyházi főtanácsi gyűlés tartassék, E. K. Tanácsunk azt a mai napra egybehívta. A midőn azért atyafiságos szeretettel üdvözölném az egyházi főtanács megjelent tagjait, mindenekelőtt mély hálával dobban meg szívem az isteni gondviselés iránt, hogy kegyelmesen elhárította fejünk felől azt a megmérhetetlen nagy veszedelmet, a mely urunk, királyunk aggasztó betegségével hazánkat és nemzetiünket fenyegette s visszaadta Ó Felségének erejét és egészségét, a miért a jogara alatt élő népek milliói imádkoztak. Istennek e jósága és kegyelme legyen és maradjon velünk!

A jelen főtanácsi gyűlésen a pénztárnok megválasztásán kívül csak a zsin. főtanácsról lemaradt néhány tárgy s a vallástanári minősítésre megállapítandó szabályzat levén elintézendő, ez utóbbit a zsin. főtanács határozata alapján az E. K. Tanács, hogy az ügy késedelmet ne szenvedjen, a jelen főtanácsi gyűlésre elkészítette, remélem, hogy ezekkel röviden végezhetünk.

Jelentéseinket a 3 hóval ezelőtt tartott zsinati főtanácsra megtevén, most újabb jelentéseket nem teszünk. Nem mulaszthatom el azonban tudomására hozni a mlgs. és főt. egyh. főtanácsnak, hogy gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága folyó évi október 4.-éről 110.229. szám alatt arról értesítvén E. K. Tanácsunkat, hogy az 1848. évi XX. t.-cikk 3. §-a alapján az egyházak alapítványszerű segélyezésére vonatkozólag törvényjavaslatot szándékszik a képviselőház elé terjeszteni, egyszersmind felhívta, hogy nevezze meg azon egyéneket, a kik egyházunkat a törvényjavaslat előzetes tárgyalásánál képviselni jogosítva lesznek,

¹ A nov. 24-iki rendkívüli főtanács alkalmával.